

folklor/edebiyat - folklore&literature, 2025; 31(4)-124. Sayı/Issue - Güz/Fall
Prof. Dr. Emel Kefeli Armağanı
DOI: 10.22559/folklor.4912

Araştırma makalesi/Research article

Oğuz Atay'ın Romanlarında Bireysel Yabancılaşma/ Ötekilik Durumu

The State of Individual Alienation / Otherness in
Oğuz Atay's Novels

Veysel Şahin*

Öz

Yabancılaşma, toplumun içinde yaşayan bireyin kendi ve kendi dışındaki diğer varlıklarla uyuşamaması sonucu ortaya çıkan çatışmalar düzlemidir. Bu çatışmalar düzlemi her çözülmeye teşebbüste biraz daha karmaşık hale gelir. Toplumun çekirdeğini temsil eden birey, içinde bulunduğu durumdan kaçarak kendine, kendi benliğine ve topluma savaş açar. Toplumun en küçük yapı taşı olan 'özne ben'in kendine, kendilik değerlerine yabancı olması, onu kendi içtenlik değerlerine, bilinç katmanlarına düş(ün)sel ve eylemsel olarak karşıt güç veya öteki haline getirir. Bireysel ötekilik, yabancılık, yabancılaşma; özne ben'in diğer özne birey veya nesnelerle ilişkisi ya da ilişki yoksunluğu sonucu ortaya çıkar. Türk romanının çağdaşlaşması sürecinde önemli bir kimlik olan Oğuz Atay, kurmaca anlatılarında yabancılaşma, ötekileşme, yalnızlık ve bunaltı gibi varoluşsal sorgulamaların yanında bireyin kendi benliği ve toplum içinde yaşadığı çatışma hallerini de s/imgesel olarak dille ortaya koyar.

Geliş tarihi (Received): 23-05-2025 Kabul tarihi (Accepted): 02-10-2025

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ-Türkiye/
Fırat University Faculty of Humanities and Social Sciences Department of Turkish Language and Literature.
vsahin@firat.edu.tr. ORCID ID: 0000-0003-3265-0481

Oğuz Atay, bireyin iç dünyasını, benlik alanlarını, ben bilincini durmaksızın kanatan, tahrip eden ve eşeleleyen bir yazardır. Nitekim yazarın romanlarında anlatı öznelilerinin kendi düş(ün)sel evren ve değerlerine yabancılaşma ve öteki/lik düş(ün)sel ve eylemsel olmak üzere iki şekilde ortaya çıkar. Oğuz Atay'ın romanlarında yer alan merkezi anlatı kimliklerin düş(ün)sel ve eylemsel değerler dünyasında yaşadıkları yabancılaşma ve öteki durumu; değişim, dönüşüm, çatışma, bunaltı, başkaldırı, kaçış, yalnızlık, kişilik bölünmesi ve benlik kurma gibi birbirini açımlayan diyalektik süreçleri beraberinde getirir. Atay'ın romanlarında özne bireyin, düş(ün)sel olarak ötekileşip yabancılaşması öznenin kendi benlik alanlarında bunaltı, kaçış, korku, üzüntü ve keder gibi edimleri duyumsamasından kaynaklanır. Bu olumsuzluklar, özne bireyin kendi öz beni ile çatışıp onu tahrip ederek tanıyamamasına yol açtığı gibi özne bireyin kendi ve değerlerine başkaldırmasına neden olur.

Anahtar sözcükler: *Oğuz Atay, yabancılaşma, ötekileşme, özne ben, benlik, çatışma*

Abstract

Alienation is the plane of conflicts that emerges as a result of the individual, who lives within society, being unable to harmonize with themselves and with other entities outside of themselves. Each attempt to resolve these conflicts makes them increasingly complex. The individual, who represents the core of society, escapes from their current situation and declares war on themselves, their own self, and society. The fact that the 'subject I', which is the smallest building block of society, becomes alienated from itself and its self-values transforms it into an opposing force or the 'other' in relation to its inner values and layers of consciousness, both in thought and in action. This state of individual otherness, estrangement, and alienation arises as a result of the subject I's relationship—or lack thereof—with other subject-individuals or objects. Oğuz Atay, a significant figure in the modernization process of the Turkish novel, expresses the existential inquiries of alienation, otherness, loneliness, and angst, as well as the states of conflict experienced by the individual within themselves and society, through symbolic language in his fictional narratives. Oğuz Atay is a writer who persistently probes, wounds, and disrupts the inner world, the realms of self, and the consciousness of the individual. In fact, in Atay's novels, the alienation and otherness of the narrative subjects from their own imagined (thought-based) universe and values emerge in two forms: conceptual (imaginary/thought-based) and practical (action-based). In Atay's novels, the alienation and otherness experienced by the central narrative identities in their imagined and practical value worlds bring about dialectical processes such as change, transformation, conflict, angst, rebellion, escape, loneliness, personality fragmentation, and the construction of self, all of which unfold through one another. The conceptual alienation and othering of the subject-individual in Atay's novels stem from the individual's experience of emotional states such as angst, escape, fear, sorrow, and grief within their own realms of self. These negative conditions lead the subject-individual to conflict with and destroy their true self to the extent that they can no longer recognize it, and they eventually rebel against both themselves and their values.

Keywords: *Oğuz Atay, alienation, otherness, subject I, selfhood, conflict*

Extended summary

Individual estrangement, alienation, and otherness emerge as a result of the subject-individual's encounters, relationships, or lack thereof with other beings or objects. In these encounters, the subject-individual fails to achieve harmony, and the states of alienation and otherness cause conflict and destruction at the threshold of the subject's conceptual (thought-based) and practical (action-based) values. Every subject-individual stands at this slippery, destructive threshold at any given moment or faces the decision of whether to cross it. Indeed, in Oğuz Atay's novels, this threshold of conflict is seen to be constantly opening and closing. The deep conceptual and practical conflicts that arise between the subject's inner self and its "other" self gradually erode the subject's domains of identity—its universe of consciousness, subconsciousness, and unconscious values—by inflicting continuous damage.

Oğuz Atay, who holds an important place in the modernization process of the Turkish novel, not only explores existential inquiries such as alienation, otherness, loneliness, and angst, but also symbolically expresses the individual's conflicts with their own self and within society through language. His novels are significant in terms of their multi-perspective approach and the narrative techniques used. In these works, Atay employs a range of complex narrative strategies, including stream of consciousness, inner analysis, interior monologue, dialogue/interior dialogue, intertextuality, and play. Atay is a writer who relentlessly wounds, disrupts, and probes the individual's inner world, the fields of self, and the consciousness of the self. In his novels, alienation and otherness emerge in two distinct ways—conceptual and practical—within the narrative subjects' imagined universe and value systems.

The withdrawal of narrative subjects into their own conceptual and practical value worlds stems from their inability to recognize themselves. For example, in *Tutunamayanlar* (The Disconnected), the protagonist Turgut Özben retreats into a world of conceptual values in an attempt to affirm his existence. In the novel, the internal self, Selim Işık, serves as a founding and sustaining identity that illuminates Turgut Özben's conceptual and practical world. In *Tehlikeli Oyunlar* (The Dangerous Games), the protagonist Hikmet Benol fragments himself into different identities and personas ("Benol" and "Tambay") and moves to a shantytown, retreating into his layers of selfhood and personal moments. This act reflects the narrative subject's desire for self-reconstruction.

Similarly, in 'Tehlikeli Oyunlar' (The Dangerous Games), Hikmet Benol plays a 'dangerous game' by escaping to a shantytown in an effort to reconstruct and reconnect with his essential self. This act of escape and refuge represents a reaction against commodified values and is a conscious gesture of defiance. However, Hikmet Benol's perception of the people living in the shantytown as the "other" or as inferior reveals just how unfamiliar he remains with true inner transformation and change. In conclusion, Oğuz Atay's novels demonstrate how alienation, through the transformation of the subject-individual into action, profoundly reshapes and transforms the individual on their journey of identity construction and selfhood.

Giriş

Romanlarıyla Türk edebiyatında iz bırakan Oğuz Atay, 12 Ekim 1934 tarihinde Kastamonu'nun İnebolu ilçesinde dünyaya gelir. Babası Kastamonu Milletvekili Cemil Atay'dır. İlk ve ortaokul eğitimini Kastamonu'da lise eğitimini ise Ankara Maarif Koleji'nde tamamlar. 1957 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'nden mezun olan Oğuz Atay, ardından Denizcilik Bankası İstanbul Şehir Hatları İşletmesi'nde çalışır. 1960 yılında İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'nde İnşaat Bölümü'nde öğretim üyesi olan Atay, 1961 yılında Fikriye Fatma Gürbüz Hanım ile evlenir ve bu evlilikten Özge isimli kız çocuğu dünyaya gelir. 1967 yılında Fatma Gürbüz Hanım ile altı yıl süren evliliğini bitiren Oğuz Atay, Beyoğlu'na taşınır ve orada Meydan Larousse Ansiklopedisi'nde son okuma ve madde yazarlığı yapar. 1974 yılında sanat muhabiri Pakize Kutlu Hanım ile ikinci evliliğini yapan ünlü Atay, 1975 yılında doçent olur. Bu yıllarda 'Topografya' isimli akademik bir kitap kaleme alan yazar, çeşitli dergi ve gazetelerde de makaleler ve söyleşiler yayımlar. 1970 yılında yayımladığı 'Tutunamayanlar' adlı romanıyla edebiyat alanında ön plana çıkan Atay, Türk edebiyatında modern roman anlayışının gelişmesinde büyük rol oynar. Atay'ın edebi kişiliğini başarılı şekilde yansıtan 'Tutunamayanlar', romanı döneminde TRT Roman Ödülü'nü alır. Cumhuriyet dönemi roman ve öykü yazarlığı ön plana çıkan Oğuz Atay bey-ninde çıkan tümör nedeni ile 3 Aralık 1977 yılında İstanbul'da hayata veda eder.

19. yüzyılın toplumsal ilerleme ve değişimler getirdiği toplumsal ilerleme ve değişimlerle anlatılan dış dünya artık anlamını yitirmiş, giz olmaktan çıkmıştır. Sanatçılar dış dünyanın taklit anlatımından uzaklaşarak, eserlerde bireyin kendini anlatmasına yönelmişlerdir. Bireyin iç dünyasına yönelen sanatçılar, birey ve onun yaşadığı sosyal ortamların metalarca kuşatılmasının vermiş olduğu sancıyı eserlerde işler. Aynı zamanda, değişen dünya ve yapı-lan savaşlar toplumu ve bireyi derinden sarsmaktadır. Sarsılan değerler, yazarların romanlar-da gerçek yerine, gerçeklerin oyun halinde, gizlenerek çok katmanlı bir şekilde yazılmasına sebep olur. Biz bu tür eserlere postmodern kurgu anlayışının hâkim olduğu eserler diyoruz. Ecevit, postmodern romanları; "...çeşitli tekniklerle anlamı/ gerçeği böler/ çoğaltır/ gizler." (Ecevit, 2004: 48) şeklinde ifade eder. Nitekim gelişen dünya ve yenilikler insanlığın bütün değerlerini alt-üst eder. Gelişen teknolojiyle iletişim olanakları bireyi tek başına bırakır. Tek başına kalan özne birey, moderniteye tepki olarak postmodern bir yaklaşım sergiler.

Postmodernizm, maddeleşen dünyanın insani değerlerin ve geleneksel düzenin nasıl yok oluşa gittiğinin farkına varışıdır. Oğuz Atay da romanlarında özne bireylerin maddeleşen dünya karşısında, kendine ve topluma nasıl yabancılaştığını, modernizmin insanları nasıl kendi kabuğuna çektiğini, maddenin insanı nasıl ezdiğini değişik yöntem ve anlatım teknikler kullanarak okuyucularına aktarır. Oğuz Atay, kendi öz benliğine öteki olan, toplumun değerlerine yabancılaşan özne bireylerin, yabancılaşma serüvenini anlatırken ironik bir yaklaşım sergiler. Yazar anlatılarında; "*huzursuzluğun tuhaf sevimli bir ironik bir kinizmle dengeleyerek huzursuzluğun yoğunlaşmasını...*" (Eskin, 2000: 152) da sağlar.

Oğuz Atay'ın yaratıcılığı ve romanlarında uyguladığı teknikler bakımından geleneksel kalıplardan dışarı çıkar. Berna Moran, Atay'ın 'Tutunamayanlar'ı üzerinden yaptığı ince-

lemelerde yazarın kullandığı teknikler ve roman kurgusunun bir yönüyle modernist, başka bir yönüyle ise postmodernist bir yapı arz ettiğini ifade eder. Moran’a göre Atay, modernist yazarlardan da postmodern yazarlardan da etkilendiği için ortaya böyle bir sentez çıkmıştır (Moran, 2001: 264-269). Bu yönüyle Oğuz Atay postmodern roman yazarı ilk yazarlarımızdandır. Moran; “*Oğuz Atay’ın James Joyce gibi modernist bir yazarla Nabokov gibi postmodernist bir yazardan çok etkilendiğini...*” (Moran, 2001: 199) belirtmektedir.

Türk romanının çağdaşlaşması sürecinde önemli bir yeri olan Oğuz Atay’ın ‘Tutunamayanlar’ eseri, yabancılaşma, ötekileşme, yalnızlık, bunaltı gibi varoluşsal sorgulamaların yanında bireyin kendi benliği ve toplum içinde yaşadığı çatışma hallerini de s/imgesel olarak dille ortaya koyar. Roman çoklu bakış açısı ve kullanılan anlatım teknikleri açısından Türk edebiyatı için önemlidir (Moran, 2001: 210). Yazar bu eserinde bilinç akışı, iç çözümleme, iç monolog, diyalog/iç diyalog, metilerarasılık, oyun gibi çok katmanlı anlatım teknikleri kullanmıştır (Şahin, 2013: 2315-2316).

Oğuz Atay, ‘Tutunamayanlar’ adlı eserinde zıt dünya görüşlerini de ele almıştır. Eserde yabancılaşma, ötekileşme, yalnızlık, kaçış ve başkaldırı temel varoluşsal sorgulamalar ironik, katmanlı dil ve kurgulamayla ortaya konur. ‘Tutunamayanlar’ın en önemli yanı;

...biçim özelliği romanın “atektonik” yapısıdır. Nesir, nazım ve tiyatronun çeşitli türlerinde rastlayabileceğimiz “atektonik” tarz açık ya da esnek doku olarak da adlandırılan ve sonuca doğru tutarlı ve sıkı bir konu-olay ilerlemesi yerine konu birimlerine özen gösteren bir yapı... (Aytaç, 1990: 184)

arz etmesidir. Romanda anlatı özne kişisi olarak karşımıza çıkan Selim Işık’ın hayat hikâyesini (Seypel, 1989) şu şekilde açıklar;

...ölüm tarihi Üniversiteli Türk aydınının ölümüne denk düşer. Yani Cumhuriyet ikinci kuşağının aydınının yok olduğu tarihtir bu. Bununla romanda yazılan şarkıların yorumlanması sonucunda ortaya çıkan hikâyeler biyografiler, masallar, olaylar çok geniş bir zaman dilimine. (Seypel, 1989: 20)

1973 yılında ‘Tehlikeli Oyunlar’ isimli ikinci romanını yayımlayan Oğuz Atay bu romanı ile de edebiyat çevrelerinde büyük etki yaratır. 1975 yılında yayımladığı ‘Bir Bilim Adamının Romanı’ adlı eserinde ise hocası Prof. Mustafa İnan’ın hayatını konu alan yazar, eserlerinde genellikle toplumla çatışma halinde olan öznenin; benlik bölünmesi, benlik inşası, öteki olma ve yabancılaşmasını irdeler. Yazarın ‘Korkuyu Beklerken’ (2004) adlı eseri de önemli çalışmaları arasındadır.

Oğuz Atay’ın eserlerinde, değişen dünya ve algılarının acımasız bir şekilde özneyi köksüzce ötekinin yabancılaşmış değerlerine dönüştürmesine karşı değerli bir tavır alış vardır. Kaya bu durumu;

Oğuz Atay insan ve topluma bakışı ile varoluşçu yazarlarla aynı çizgidedir. Varoluşçu yazarlar çağımız insanının yalnızlığını, umutsuzluğunu güvensizliğini belirtmekle kalmazlar kişinin kendini tanımasını, baskıdan kurtulmasını da ister. (Kaya, 2001: 79)

diyerek açıklar. Nitekim ‘Tutunamayanlar’ adlı romanın etkin özne kimlikleri; Turgut Özen ve Selim Işık, ‘Tehlikeli Oyunlar’ın kurucu kimliği Hikmet Benol, bu psikolojiye sa-

hip karakterlerdir. Oğuz Atay'ın, romanlarında her etkin özne kimlik, iç ve dış dünyası arasındaki çatışmalar sonucunda kendi benlik alanlarına ve toplumsal yaşam değerlerine yabancılaşarak benlik kurma ve bulma savaşına girer. 'Tutunamayanlar' romanında yer alan;

İşte, ancak o zaman kendime geldim ve bende bir gariplik olduğunu sezmeye başladım. Bu duygu muhakkak, bir açlık olamazdı, çünkü maddeler dünyasının elemanlarıyla tatmin olunmuyordu. (Atay, Tutunamayanlar, 2004: 70)

ifadeleri yaşanan bu savaş, çatışma ve arayışın değerlerini açılar. Oğuz Atay'ın romanlarındaki anlatı kişileri kendi özne varlık alanlarına yabancılaşarak içinde yaşadıkları dünya ile hesaplaşma içine girer. Bu hesaplaşma sürecinde dünyanın içtenlik değerlerinin silinip metalaşmasının dayanılmaz sancısını derinden duyumsayan Oğuz Atay da çatışmalarla dolu bu evreni anlatı kişilerinin üzerinden aktarır. Kaya; "*Oğuz Atay'ın iç hesaplaşmayı Tutunamayanlar ve Tehlikeli Oyunlar'da yansıttığını, Bir Bilim Adamının Romanı ile de ideal aydın...*" (Kaya, 2001: 79) kimliği üzerinden biçimlendirdiğini vurgular. Oğuz Atay, Mehmet Seyda ile yaptığı bir söyleşisinde Selim Işık'ın kendi arkadaşı olduğunu şu cümleleriyle ifade eder;

Terli elleriyle ve yüksek ateşiyle bu Selim Işık aslında kimdir..."-"Kitapta anlatılan ayrıntıların tümü doğru olmasa da Selim Işık gerçekten intihar etmiş biri... benim iyi arkadaşlarımdan biriydi. Ölümü bana çok dokundu. (Kaya, 2001: 29)

Biz de bu çalışmamızda Oğuz Atay'ın 'Tutunamayanlar', 'Tehlikeli Oyunlar' ve 'Bir Bilim Adamının Romanı' adlı romanlarında sıklıkla ele aldığı bireysel yabancılaşma ve ötekileşme sorunsalını anlatı özne benlikler üzerinden ele alacağız (Şahin, 2010: 23-31).

1. Oğuz Atay'ın romanlarında yabancı olma ve ötekilik

Yabancılaşma, toplumun içinde yaşayan bireyin kendi ve kendi dışındaki diğer varlıklarla uyuşamaması sonucu ortaya çıkan çatışmalar düzlemidir. Bu çatışmalar düzlemi her çözülmeye teşebbüste biraz daha karmaşık hale gelir. Toplumun çekirdeğini temsil eden birey, içinde bulunduğu durumdan kaçarak kendine, kendi benliğine ve topluma savaş açar. Bu çatışma ve savaş, yabancılaşan öznenin kendine ve dış dünyaya başkaldırısı niteliğindedir. Zira Camus'a göre; "*Her başkaldırmada, haksıza karşı bir tiksintiyle birlikte insanın kendi benliğinin herhangi bir yanına tam ve birden bire bir katılış vardır.*" (Camus'dan akt. Gündoğan, 1977: 116).

Başkaldırı, bireyin ötekileşen, yutucu dünyaya ve onun bunaltı veren görünümüne bir tepkidir. Bu tepki ne kadar şiddetli ve hızlı olursa özne bireyin ve toplumun yabancılaşması o derece hızlı ve sancılıdır. Toplumu ve özne bireyi sıkıştıran, sancı veren öteki olma durumu, özne bireyin özgürlük alanlarını baskı altına alır. Özgürlük alanlarının çatışmalarla tahrip edilmesi özne bireylerin bilincinde, bilinçaltında korku, kavga, başkaldırı ve 'ötekilik' durumu yaratır. Bu süreç birey ve toplumun değer, kabul ve kavrayışlarını da değiştirir. Bu değişim özne kimliklerin farkındalıklarını artırır; "*Modern toplumlarda değişme, ilerlemenin, gelişmenin bir önkoşulu sayısız fırsatların anası olarak görülür. Modern insan, yeni nitelikler*

kazanmakta yeni kimliklere bürünmekten çekinmez.” (Ergil, 1994: 71). Yeni kimliklere bürünmek, bölünmek ve yeni benlikler kurmak beraberinde öznenin kendi içtenlik alanlarına yaban olma, yabancılaşma durumu doğurur. Yeni kimliklere bölünerek kendi içtenlik alanlarına yaban olma durumu, toplumun kolektif bilincini tahrip ettiği gibi özne bireylerde de kuşatılmışlık duygusunu artırır. Böylece “*Objektif anlamda benim dünyam yok.*” (Uygur, 1972: 135) diyen özne, başka bir öteki bireye dönüşür. Yabancı olma ya da yabancılaşma durumu bu yönüyle kişinin çevresi ve kendisi ile olan çatışmalar çıkmazdır (Şahin, 2013: 2317-2320).

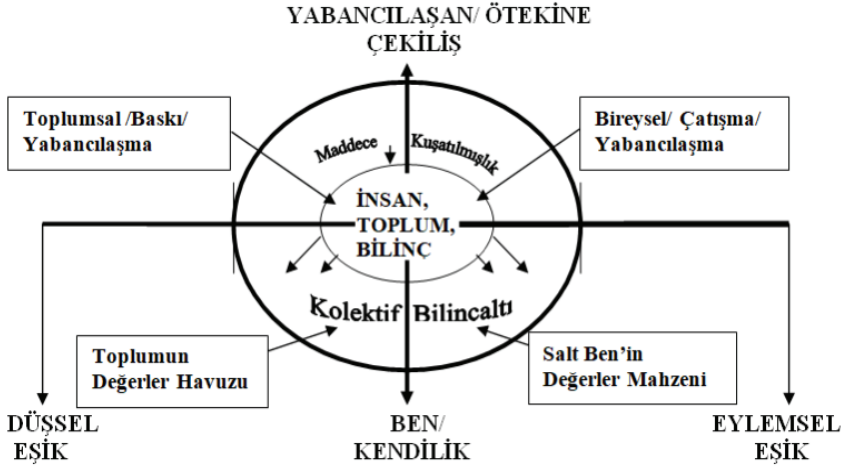
Hegel için yabancılaşma, ontolojik bir problemdir. Hegel; “*dialektik kavramı*” ile *Geist*’in kendine başkalaştırması, tikelleştirilmesi ve kendi kendini dışa vurarak, *Geist*’in kendine yabancılaşmış durumu olan algılanabilir bu gerçek evreni yaratma süreci...” (Tuğcu, 2002: 98) olarak değerlendirir. Ona göre yabancılaşma sonucunda dünyasız kalan insan, “*Geist*” sayesinde yeni bir dünya kurar. Bu dünya, dış çevreden kopan bireyin oluşturduğu yabancı bir gerçekliktir. “*Birincisi gerçeklikler dünyası Geist’in kendine yabancılaşmasıdır. Öteki, kendini birincinin üzerine yükleyerek salt bilinç ortamında kendisi için kurduğu dünyadır.*” (Tuğcu, 2002: 98).

Birey ve toplumda yabancılaşma, ötekilik durumu, düş(ün)sel ve eylemsel olmak üzere iki şekilde görülür. Toplum ve bireyin kolektif bilinçleri kaygan, yutucu ve değiştirici eşik üzerinde durmaktadır. Baskı ve kuşatılmışlık, toplumu ötekileştirdiği gibi kendiliğe doğru da çeker. Bu çekilmede kişi kendini var eden ve yıkan gücün bizzat kendisine dönüşür.

Oğuz Atay’ın romanlarındaki anlatı özneleri de yaşadıkları düş(ün)sel, eylemsel ötekilik, bunaltı ve yabancılaşmadan kurtulmak için öz benlerini çatışmalar eşğine çekerek böler ya da hapsederler. Bu açıdan;

Oğuz Atay’ın eserlerindeki ele aldığı “ötekilik” ya da ötekileşmenin düşünsel boyuttaki yabancılığı, toplumsal boyuttaki yozlaşmışlığın eylemsel görünümleriyle iç içedir. Anlatılarda simgesel değerler üzerinden verilen bu çatışma düzlemi toplumun varoluşsal reflekslerini tahrip ettiği gibi gelecek nesilleri şekillendirecek olan kurucu ve yaratıcı deneyimsel sağaltımları da ortadan kaldırır. Bu bağlamda Oğuz Atay, “Tutunamayanlar”, “Tehlikeli Oyunlar” ve “Bir Bilim Adamının Romanı” adlı eserlerinde düşünsel anlamda eyleme dönmüş ötekiliğin yıkıcılığını gözler önüne serer. (Şahin, 2013: 2321)

Yazarın romanlarında metalaşan şeyler ve onun değerleri, dikey boyutta toplumu ve özne bireyi kendine ötekileştirip yabancılaştırırken toplum ve özne bireyin bilinç katmanları, içtenlik değerlerini harabeye çevirir. Aşağıdaki şekilde de görüldüğü üzere toplum ve özne bireyin değerler dünyasında meydana gelen yabancılaşma, özne ben’in bilinç katmanlarını merkeze alır. Metalaşan nesne ve ötekinin saldırılarına uğrayan öznenin kendi değerler dünyasını ‘benlik’ ve bilinç katmanlarında muhafaza etmesi, onu öteki olmaktan korur. Nitekim kolektif bilinçaltı ve bilinçdışı ‘ben’in özel değerlerinin korunup saklandığı derin bir kuyudur. İnsan bu ‘benlik’ kuyusunu toplumsal bir varlık olması nedeniyle biçimlendirir. Zira ben ve ‘benlik’ ötekileşmeyen, kendine yabancı olmayan öznenin ontolojik açıdan varoluş sürecini açılar;

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere yazarın anlatı kişileri, birey ve toplumun değişen yaşam biçimi, kavrayış ve kabulleri sonrasında düş(ün)sel ve eylemsel olarak çatışmalarla dolu yabancılaşma eksenine çekilir. Burada özne bireylerin;

Yabancılaşması genel anlamıyla bir yabancılık veya başkalarından ayrılık, başkalarıyla sıcak ilişkiler yoksunluğu duygusu. Yabancılaşma kişinin kendi benliğine veya benliğinin çeşitli kısımlarına yönelik yapılabileceği gibi başkalarına da yapılabilir. (Budak, 2003: 813)

Toplumun yabancılaşması ise öz değerlerin yuvalandığı kolektif belleğin parçalanıp yitirilmesi anlamına gelir. Oğuz Atay, romanlarında metalaşp değer yitimine uğrayan yaşama dair kabul ve kavrayışların birey ve toplumun üzerindeki derin baskısı ele alır.

Oğuz Atay, bireyin iç dünyasını, benlik alanlarını, ben bilincini durmaksızın kanatan, tahrip eden ve eşleyen bir yazardır. Bu yüzden anlatılardaki özne bireyler kendilerini kurdukları benlik alanlarıyla içinde yaşadıkları sosyal ortam büyük bir önem arz eder. Yazar romanlarında yabancı olma ve yabancılaşmayı, özne bireyin, ben olmak için hayata karşı çıkışı, başkaldırısı, gerçekler ve öz değerler dünyasını sömürüp yok etmesi olarak duyumsar.

1.1. Oğuz Atay'ın romanlarında bireysel yabancılaşma ve öteki olmaya dair...

Toplumun en küçük yapı taşı olan 'özne ben'in kendine, kendilik değerlerine yabancı olması, onu kendi içtenlik değerlerine, bilinç katmanlarına düş(ün)sel ve eylemsel olarak karşıt güç veya öteki haline getirir. Bireysel ötekilik, yabancılık, yabancılaşma; özne ben'in diğer özne birey veya nesnelerle ilişkisi ya da ilişki yoksunluğu sonucu ortaya çıkar. Eğer özne birey bu karşılaşma anına uyum göstermez veya yadsımazsa yabancılaşma özne ben'in düş(ün)

sel ve eylemsel olarak ötekileşip çatışmasına neden olur. Özne bireyler her an bu çatışma eşliğini beklemekte ya da bu eşliği geçme eylemi ile karşı karşıyadır. Nitekim Oğuz Atay'ın romanlarında bu çatışmalar eşliğinin durmadan açılıp kapandığı görülür. Yazarın romanlardaki merkez özne bireylerin ben'i ile öteki ben'i arasında meydana gelen bu çatışmalar, sürekli olarak öznenin, bilinç, bilinçaltı, bilinçdışı eşliğini aralayarak onları şaşırtır. Anlatılarda yer alan özne bireyler yabancı olduğu bu yeni ve öteki dünyanın (yuvanın) baskısı sonucunda hayret ve korku içindedir.

'Tutunamayanlar' romanının etkin özne kimliği olan Turgut Özben, kendi öz ben'i ile bütünleşmeye çalışan Selim Işık ve onun değerleriyle bağ kurdukça öz benlik alanlarında değişim ve dönüşüm yaşar. Zira 'öz ben' (iç benlik); *"Her şeyin bağlı bulunduğu, her şeyi düzenleyen ve kendisi de bir enerji kaynağı olan, kişiliğin ve ruhsal bütünlüğün merkezci noktasıdır."* (Gökeri, 1979: 183). Romanda da anlatı öznesi Selim Işık'ın öz ben'i değerler ve kabulleri, Turgut Özben'e ışık olup yol göstererek, onun kendi ben'i ile ruhsal bütünlük kurmasını sağlar. Bu durum anlatının merkez özne kimliği olan Turgut Özben'i metalaşan nesne ve değerlerinin kuşatılmışlığına maruz bırakarak kopuşunu kolaylaştırır. 'Tutunamayanlar' romanında anlatı öznesi;

Turgut'ta, insan ruhundaki bu karşılık yüzünden yeni şartlara tamamen ayak uyduramadı. İnsancılığı, ara sıra görülen o eski yumuşaklığı rahatsız etmeye başladı onu... Turgut başını okuduğu kitaplardan kaldırarak çevresine baktı... Eşyayı tanımayan bakışlarla süzdü... (Atay, Tutunamayanlar, 2004: 63)

Anlatı öznesi Turgut Özben'in etrafındaki varlık ve nesnelere öteki olma durumu, içinde yaşanan dünyaya karşı düş(ün)sel ve eylemsel yabancılaşmadır. Düş(ün)sel ve eylemsel kuşatılmışlık içinde kendi yerini ve kimliğini sorgulayan anlatı öznesi Turgut Özben, içe kapanık, tedirgin, kaçma eylemi içerisine girer. Her kaçış, yalnızlık ve bunalıyı artırdığı gibi anlatı öznesi ve öznelerinin kendi 'ben'ine, benliklerine dalıp çekilmesine de neden olur. Kendi içtenlik evrenine çekilen Turgut Özben de öz benliğinin alanlarını sürekli yeniden kurup, biçimlendirmeye çalışır. Nitekim soylu insan, kendi öz ben'ini kaybetmektense sosyal varlığını tüketmeyi tercih eder.

'Tehlikeli Oyunlar' romanın başkahramanı Hikmet Benol da sürdürmekte olduğunu burjuva yaşamı ve değerler düzlemini terk ederek kendi benliği ve varlık alanlarını yeniden kurmak için gecekondu mahallesine taşınır. Gecekondu kendi içinde sıcak ve samimi ilişkilerin yaşandığı dar sosyal ortamlardır. Gecekonuda sürdürülen yaşamla oraya sonradan gelen merkez anlatı öznesi Hikmet Benol'u uyumaması, onun bu yeni yaşam alanında kendini yaban hissetmesine neden olur. Sığınılan bu yeni yaşam alanı ve değerlerine de öteki kalan Hikmet Benol, tek yolun kendi bilinçaltı dünyasına kaçmak, sığınmak olduğunu fark edip bilinçaltında oluşturduğu dünyaya dalar. Merkez anlatı öznesi Hikmet Benol, sığındığı bilinçaltı dünyasında kendi öz benliğini önceleyen yeni özgün oyunlar kurgular. Böylece gerçek yaşamda sürekli düşünen, sorgulayan özne ben, kurallarını kendisinin koyduğu tehlikeli oyunlar oynayan kimliklere dönüşür. Kendi 'özne ben'i ve hayatıyla oyun oynayan anlatı öznesi Hikmet Benol metalaşan değerlerden uzaklaşarak kendi öz ben'ini kurmaya koyulur;

Hikmet Benol'un oyun sahası yani oyunlarını oynadığı yer neresidir? Elbette bütün büyük sanatçılar gibi oyun yazarları da oyunlarını ilk olarak düşsel yuvalarında kurular ve daha sonra kâğıda aktarırlar. Hikmet Benol da böyle yapmıştır. Ancak Hikmet Benol, oyununu yozlaşan ve bozulan dünyadan kaçarak kendi düşsel dünyasında oynar. (Şahin, 2010: 28)

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşıldığı üzere anlatı öznesi Hikmet Benol'un yazdığı ve oynadığı oyunların temelinde yabancılaşma olgusu olduğu anlaşılır. Zira öz değerlerine tutunamayıp tehlikeli oyunlar oynayan anlatı öznesi Hikmet Benol, düş(ün)sel ve eylemsel kimlik dönüşümlerinin çatışma merkezinde yer alır. Bu dolayı anlatı öznesi Hikmet Benol'un yabancılaşma durumu sürekli kaçma ve yeni hesaplaşmalarla doludur. Ergil'e göre; "*çatışma, bir toplumu yenilemenin yegâne aracıdır.*" (Ergil, 2002: 219). Toplumun temelini teşkil eden birey, kendini keşfederken, çatışmanın vermiş olduğu sarsıntılar sonucu dengesini yitirir. Oğuz Atay'ın merkez anlatı özneleri de çatışmaların vermiş olduğu bunaltı ve sancı ile içinde yaşadıkları andan uzaklaşarak kaçır. Kaçış, bireysel anlamda düş(ün)sel, eylemsel öteki olma ve başkaldırma olduğu gibi yabancılaşmanın özel görüngülerinin temel basamaklarıdır. Bu basamaklar, yazarın romanlarında yer alan anlatı öznelerinin içinde yaşanan anda yalnızlık, parçalanmışlık, bunaltı ve acı çekmesine neden olur. Yalnızlık, parçalanmışlık, bunaltı ve acı içerisindeki her anlatı öznesi ya içinde yaşanan ana sığınır ya da yeni oyunlarla kurduğu mikro kozmos iklimine kaçır. Her kaçış, bireysel boyutta Oğuz Atay'ın romanlarında kimlik bulan anlatı öznelerinde bireysel yabancılaşma ve ötekilik problemi yaratır. Anlatılarda ortaya çıkan bu diyalektik sarmal, anlatı öznelerinin kendi öz ben'ine (Uygur, 1972: 16) nasıl yabancı olduğunu gösterir. Oğuz Atay'ın romanlarındaki merkez anlatı özneleri, yozlaşma, yabancılaşma ve ötekileşmenin farkında olan kimliklerdir. Selim Işık'ın;

Ben, Nermin çocuklar... Ben sizi bilmiyorum, seni tanımıyorum. Evinize alışamadım her halde. Eşyalarınıza alışamadım, yadırgadım onları... Evinizde Türkçe bir şey kalmamıştı. Bana anlayış gösterecek yerde büfeyi gösterdin. (Atay, Tutunamayanlar, 2004: 31)

demesi onun aydın bir kimlik olarak çevresindeki metalaşan kişi ve değerlere karşı tavır sessiz bir çılgıktır. Yine 'Tehlikeli Oyunlar'da Hikmet Benol, eşyanın insanın en soylu yanlarını tahrip ederek körelttiğini bize aktarır;

Eşyanın sürekliliğinden çekiniyorum. Bu sürekliliğin kendine bulaşmasından korkuyordum. Yaklaş onlara, dokunmaya çalış. Onlarla uyuşmaya çalış. Hayır, kaybolurum sonra eşyanın içine düşerim. Bilge onların ortasında. Bilge'ye ulaşmak için onların arasından geçmek zorundasın...(Atay, Tehlikeli Oyunlar, 2004: 155)

Yukarıdaki metinde anlatı öznesi Hikmet Benol'un neden eşyadan korktuğu ve kendi emeğine nasıl yabancılaştığı ifade edilir. Anlatı öznesinin kendi eliyle üretmiş olduğu nesne ve metalarla çepeçevre sarılması, onun arzusuna ulaşmasında büyük engel teşkil eder. Anlatı kişisi Bilge'nin, nesne ve eşyanın ortasında kalması, onun meta ve değerleri tarafından kuşatıldığını açmılar.

Oğuz Atay, bir diğer eseri olan ‘Bir Bilim Adamının Romanı’nda da öteki olma durumunu ve benlik yabancılaşmasını ele alır;

Asıl Mustafa İnan’la ilgilenmemişlerdi anlaşılan. Mustafa’da belki onlara bakarken içinden hafifçe gülümsemişti. Asıl Mustafa’yı onlara tanıtmadığı için gizli bir memnuniyet duymuştu.” “Peki, asıl Mustafa İnan’ı kim tanıyacak?” Profesör, “Galiba onu bulup çıkarmak da bizim işimiz,” diye mırıldandı. (Atay, Bir Bilim Adamının Romanı, 2004: 135)

Anlatı öznesinin kendi düş(ün)sel yuvaya çekilip değişme isteğinde, dış dünya ve ona dair fenomenlerinin büyük bir payı vardır. Ancak anlatı öznesi ya da özne benliklerin bireysel olarak kendi düş(ün)sel değerlerine yabancılaşması, anlatı öznesinin bunaltı duyan ötekileşmiş kimliğiyle ilgilidir. Nitekim yabancı olma durumunu yaratan ve kaçışların merkezi olan sosyal ortamlarda “*Her insan kendi varlığını kendi kurar.*” (Gündoğan, 1977: 79). Yeniden kurulan bu varlık alanlarında yaban olma durumu artıkça bireyler kendi benlik alanlarına ötekileşir. Kendi benlik alanları ve değerlerine (ben’ine, bilinçaltına) yabancılaşan özne birey, bu çatışma esnasında dış dünyadan her daim kaçarak uzaklaşır. Özne ben’in hapsedildiği metalaşan değerler evreninden kaçıp başkaldırarak özgürlüğün düş(ün)sel yuvasına sığınır. Bu yönüyle özne birey yaşamın biricik nesne ve öznesidir.

Oğuz Atay’ın romanlarında anlatı öznelerinin kendi düş(ün)sel evren ve değerlerine yabancılaşarak çatışmasına neden olur. Yazarın romanlarında bireysel yabancılaşma düş(ün)sel ve eylemsel olmak üzere karşımıza çıkar;

- *Bireyin Düş(ün)sel Evreninde Yabancılaşma ve Ötekilik*
- *Yabancılaşma ve Ötekiliğin Bireyin Dünyasındaki Eylemsel Halleri*

1.1.2. Bireyin düş(ün)sel değerler evreninde yabancılaşma ve ötekilik

Birey, kendini tanımak için kendi benliğinin hüküm sürdüğü değerler evrenine sığınır. Birey bu değerler evreninde, kendi benliğiyle bütünlük kuramayıp çatışmalar dünyasında kaybolursa, düş(ün)sel öteki olma ortaya çıkar.

Düş(ün)sel ötekilik ve yabancılaşmada benlik bilinci oluşturma ve kurma önemlidir. Özne bireyin, düş(ün)sel olarak öteki olma durumu ve yabancılaşmasında öznenin kendi benlik alanlarıyla çatışması, öznenin bunaltı, kaçış, korku, üzüntü ve keder gibi edimleri duyumsamasından kaynaklanır. Bu olumsuzluklar, özne bireyin kendi öz beni ile çatışıp onu tahrip ederek tanıyamamasına yol açar. Bu süreçte bir çatışmalar alanına dönen benlik ve bilinçaltı, özne bireyin varlık âlemine başkaldırmasına neden olur.

Oğuz Atay’ın ‘Tutunamayanlar’ ve ‘Tehlikeli Oyunlar’ adlı romanlarında yer alan anlatı özneleri sürekli, toplumsal algı ve olgular, tarihsel miras, kültür, yaşam pratikleri karşısında varoluşunun özerkliğini koruma savaşına verir. Bu durum romanlarda anlatı özne benliklerin kendi düş(ün)sel değerler evrenine kaçıp sığınmalarına yol açar.

‘Tehlikeli Oyunlar’ın merkez anlatı öznesi Hikmet Benol’un da kendi yaşam evreninden ayrılarak gecekonduya taşınması, onun kendi benlik katmanları ve düş(ün)sel değerlerine çekilmesinin eylemsel bir sonucudur. Ayrıca anlatı öznesi Hikmet Benol’un taşındığı gecekonduda çocukluğuna dönmek istemesi, onun içinde yaşanan zamana tutunamamasının bir göstergesidir. Zira anlatı öznesi Hikmet Benol’un yatağına uzandığında içindeki büyümeyen çocukla dertleşmesi, ülkenin çocuklarını yeni “yeşil bir ülke” düşlemesi bu çekilme, kaçış ve sığınmanın temel boyutlarını imler;

Yatağa uzandı, ülkesini ve çocukları düşündü.” Bu ülkede çocuklara yer yok. Başka ülkelerde varmış, her tarafı yeşil ülkelerde. Biz büyük bir sabırsızlıkla çocukların büyümesini bekliyoruz. Onların kafalarına vuruyoruz. Adam olmaları için. Saniyetsiz olarak görüyoruz onların kafalarını tıraş ediyoruz çabuk büyüsünler diye. Benim içimdeki çocuk büyümedi (Yirmiüçnisanda onu bir saatlik başbakan yapsalardı belki büyürdü. Hayır, büyümezdi.) yıllardır taşıyorum içimdeki çocuğu; yaşamadığı için hiç, büyümedi amcası... (Atay, Tehlikeli Oyunlar, 2004: 114)

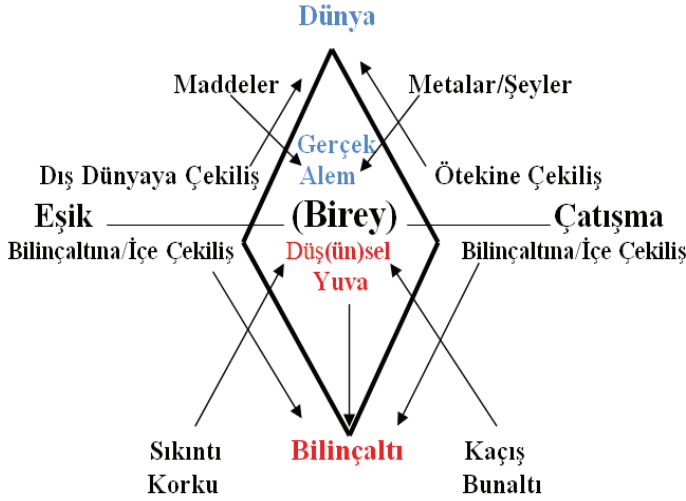
Kendi düş(ün)sel dünyasında büyümeyen yabancı çocuğun öyküsünü dile getiren anlatı öznesi, modern yaşamın saldırılarının sancılı şok dalgalarını düş(ün)sel yuvanın yabancılaşan karanlık duvarlarına vurur. Bu yönüyle anlatı öznesinin bireysel evrenindeki düş(ün)sel yabancılaşma, onu ve dahi tüm insanlığı kendi içtenlik değerlerine öteki yaparak başka bir varlık alanı kurmasına neden olur.

‘Tutunamayanlar’ın anlatı öznesi Turgut Özben de kendini yeniden inşa etmek için çatışmalarla dolu gerçek dünyadan kaçarak düş(ün)sel evrenine taşınır. Romanda anlatı öznesi Selim Işık, Turgut Özben’in düş(ün)sel değerler yuvasını aydınlatan kurucu ve taşıyıcı bir kimliktir. Anlatı öznesi Turgut Özben, bu kurucu benlik öznesinin ışıqlıyla düş(ün)sel değerler evreninin yolunu arlar. Turgut Özben’in, kurucu benlik öznesi Selim Işık’ın yol göstericiliğinde çıktığı benlik ve kimlik arayışı serüveni onun benliğinde kaçış ve çatışma duygusuna neden olur. Bu yüzden Turgut Özben bazen düş(ün)sel değerler evrenin iç benlik öznesi Olric ile arkadaş, bazen de bir efendi konumunda konuşur. Bu açıdan; “*Olric, özde iç dünyasında kendisiyle baş başa kalan roman kişinin iç konuşmasını plastik düzlemde ete kemiğe büründürmek için Atay’ın bulduğu özgün bir kurgusal çözümdür.*” (Ecevit 2005: 250). Romanda oluşturulan bu yapı merkez anlatı öznesi Turgut Özben’in düş(ün)sel değerler evrenindeki çatışmalardan kaynaklanır. Turgut Özben’in iç benlik öznesi olan Olric’e yönelip; “*Kendi içine dönmesi, başka bir dünya keşfetmesindendir.*” (Aytaç, 1990: 168). Turgut Özben’in;

Sonra, kendi kendime konuşuyorum: Kışlık sarayımda, Olric’le konuşuyorum. İkimizde üşümeye başladık. Sıcak ülkelerden kaçtık, soğuk ülkelerde üşüyoruz. Durmadan dudaklarımı oynattığım için beni garip bakışlarla süzüyorlar. Beni neşelendir Olric diyorum. Olric’se deliler gemisinden söz ediyor...(Atay, Tutunamayanlar, 2004: 79)

demesi anlatı öznesi Turgut’un, iç beni Olric ile yeni düş(ün)sel evreninde ben olma/olamama durumunu açılar. Romanda anlatı öznesi Turgut Özben’in, düş(ün)sel evrenine öteki olup yabancılaşması, onun kendini var etme arzusundan kaynaklanır. Ancak anlatı öznesinin bu karşılaşmada, yeni kaçış, sığınma, oyun evreni; “*Bilinç, bilinçaltının uçurumları*

ile çepeçevre sarılmıştır.” (Jung, 1997: 43). Bu yüzden anlatı öznesinin düş(ün)sel katmanları sürekli olarak bunaltı ve tutunamamanın vermiş olduğu korku ile doludur. Her korku ile bunaltı, anlatı öznesi Turgut Özben’i yeni çatışmalar eşiğine çekerek onun metalaşan değerler dünyasında kendi öz benliğine karşı oluşturduğu bir başkaldırıdır. Böylece anlatı öznesi Turgut Özben, öteki olarak yabancılaşma olgusunu kendi benlik alanlarında sürekli yeniler. Aşağıdaki şekilde de görüldüğü üzere;

anlatı öznesi hep eşikte yani karşılaşmanın, hesaplaşmanın merkezindedir. Oğuz Atay’ın eserlerinde özne bireyler hep bu diyalektik değerler eşiğini aşındırarak yıkmaya, aşmaya ve yeniden inşa etmeye çalışır. Gerçek dünya, metalarca kuşatılmış olan makrokozmos, anlatı öznelerinin düş(ün)sel değerler katmanlarını sürekli karşı karşıya getirir. Turgut Özben, Selim Işık ve Mustafa İnan bu eşiğin merkezinde yer alan kendi benlik alanlarını sürekli ihlal edip yeniden inşa eden kimlikler olarak karşımıza çıkar.

1.1.2.1. Yabancılaşma ve ötekinin düş(ün)sel değerler evrenindeki bunaltısı

Birey, kendi düş(ün)sel değerler evreninde ben’ine, öteki hissettikçe içsel bunaltı yaşar. Bunaltı, kalabalıklaşan, yığınlaşan ve toplum içinde benlik bocalaması yaşayan öznenin en derin içsel sancısıdır. Bu sancı öznenin bilinçaltı başta olmak üzere bütün benlik katmanlarında parçalanma ve yarılmalara neden olur. Zira bireyin benlik katmanları ve bilinçaltı, derin ve durgun bir denize benzer. Eğer birey, bu durgun ve derin denize, metalaşmış dünyanın ötekileşmiş nesne ve yaşamlarını fırlatırsa, özne benlik kurma sürecinde olan birey, içsel değerler evreninde yabancı ötekinin sancılı bunaltısıyla karşılaşır. Bu bunaltı veren durum ve değerler, özne bireyi derinden sarsacak olursa, özne birey dış dünyanın sert ve acımasız yüzüne öteki ve yabancı olur.

Nesneler âlemine istemeden gelen özne ben de bu âlemin düzenine uymak veya uymamak yönünde bir atılım içindedir. Ancak her atılımla yeniden kurulan düzen, özne bireylerin kimliklerine sancı ve bunalıtı verir. Oğuz Atay'ın 'Tutunamayanlar' ve 'Tehlikeli Oyunlar' adlı romanları başta olmak üzere diğer eserlerinde de bu bunalıtlı yaşamın sancısı sesini duyumsarız. Yazarın romanlarındaki anlatı öznelere; Turgut Özben, Selim Işık, Olric, Hikmet Benol, Hüsamettin Tambay (Albay), Sevgi, Bilge ve az olmak kaydıyla Mustafa İnanc da bu sancılı benlik bulma bunalıtlarını yaşar.

'Tutunamayanlar'ın merkez anlatı öznesi Turgut Özben'in, kendini var etmek için 'tutunamayanlar' safına geçişi, onun tutunanlara karşı öteki olup bunalıtı duymasındandır. Çünkü anlatı öznesi Selim Işık dünyayı aydınlatma ve insanlığa yol gösterme işini, yabancılığı tutunanların ötekileşen düş(ün)sel yuvalarından yadıkları için bırakır.

'Tutunamayanlar' romanın kurucu anlatı özne benliklerinden olan Selim Işık, düş(ün)sel değerler evrenini taciz eden, ötekileşmiş bunalıtı yüzünden kendi "öz benliği"nin sisli düş(ün)sel değerler evreni içinde kaybolmanın eşğine gelir. Selim Işık, vücudu ve ruhunu metalaşan dünyanın kirlenmiş değer ve kabullerinden kurtarmak için kendi varlığına tehlikeli bir oyun oynayıp intihar ederek son verir. Nitekim tehlikeli bir eylem olan intihar, ilk olarak kişinin yani anlatı öznesinin düş(ün)sel değerler katmanında gerçekleşir. İntihar bir akıl hastalığıdır ve ancak bir akıl hastasının körleşmiş duyularının sağladığı soğukkanlılıkla başarılabılır;

Hayat ilk defa başka bir insan olma özlemini duydu. Hiç bilmediği bir içkinin susuzluğu gibi bir duygu. Değişebilmek. Kendini bile tanıyamayacağı yeni bir varlık olmak. Bütün canlıların olağanca gücüyle karşı koydukları bir değişim, bir başkalaşım. Korkutucu ve aynı zamanda çekici bir eğilim. Hücreler bütün güçleriyle, etkenlere karşı kayar ve vücuda girmek isteyen yabancı unsurları dışarı atmaya çalışırken değişebileceğini, onların bu kör inadını yenebileceğini düşünmek, insan için için ne kadar zordu. Değişmek, kendine yabancılaşmak demektir. (Atay, Tutunamayanlar, 2004: 319)

'Tehlikeli Oyunlar'ın baş anlatı öznesi Hikmet Benol da ahlaki ve öz değerlere tutunamayarak içerisinde yaşadığı toplumla tehlikeli bir oyun oynayıp düş(ün)sel olarak kendi benliği ve toplumla bağlarını koparır. İçinde yaşanan toplumla ilişkileri koparmak, başka benliklere bölünmek, tehlikeli bir oyun olmanın ötesinde sosyal intiharin bireysel boyuttaki eylemsel görünümüdür;

Ben zaten ayrımı pek anlamamıştım. Ayrıca, eşyanın ve insanın gerçekliğiyle değil, benimle olan ilişkileriyle ilgiliydim. Hüsamettin Tambay, Hikmet için 'öteki ben'dir, dedikleri zaman, hiç çekinmeden 'öteki ben' senin babandır diye karşılık verebilirdim. (Atay, Tehlikeli Oyunlar, 2004: 362)

'Tehlikeli Oyunlar'ın anlatı öznesi Hikmet Benol düş(ün)sel değerler dünyasında yaşadığı bu derin kırılma, bölünme ve yarılmalar onun öz benlik evrenin değişmesine sebep olur. Oysa değişim dünyanın değişmeyen tek ağır gerçeğidir. Romanda anlatı öznesi Hikmet Benol'unda benliğinde yaşadığı her değişim, onu yeni 'ben'liklere, kimliklere bölerek

öteki, yabancı olarak ortaya çıkarır. Anlatı öznesi Hikmet Benol'un benliğinde yaşadığı bu durum onun düş(ün)sel evreninde derin yarılma ve değişimlere yol açar. Böylece anlatı öznesi Benol, düş(ün)sel olarak yabancılaşmanın dayanılmaz ağırlığının kaçınılmaz sancısını hisseder.

'Tutunamayanlar' romanının merkez öznesi Turgut Özben'in de kendi benliği ve kişiliğinden meydana gelen değişimler, onun kendi özne ben'ine yabancı olduğunu kavramasını sağlar. Anlatı öznesi Turgut Özben'in içinde yaşadığı değerler bütününe düş(ün)sel yuvasında öteki görmesi, onu kendine ve topluma yabancı bir benlik, kimlik olarak ortaya çıkarır. Ancak ne var ki anlatı öznesi Turgut Özben de Selim Işık gibi içinde yaşanan hayatın bir parçasıdır. Turgut Özben ve Selim Işık da bu süreçte içinde yaşadıkları anı ve ötekileşen değerleri benimsediği müddetçe ilişkileri sorunsuzdur. Ancak anlatı öznesi Selim Işık her an ötekileşen dünyanın, samimiliği ve sıcaklığını yitirdiğinin farkındadır. Bu fark edişle Turgut Özben de Selim Işık aracılığı ile ötekileşen dünyanın bunaltı veren değerlerine karşı benlik savaşına dalarak "*ben bilincini ötekinin aynasında üretir.*" (Kılıçbay, 2000: 77-79). Bu durum anlatı öznesi ben'in, ötekinin düş(ün)sel yuvasında sürekli olarak yabancılaşıp bunaltı duymasına neden olur.

'Tehlikeli Oyunlar' romanında anlatı öznesi Hikmet Benol'un, Hüsamettin Tambay ile olan ilişkisi düş(ün)sel değerler evrendeki yabancılaşma, bölünme ve yarılmanın baskısıyla karmakarışık olur. Anlatı kişisi Hikmet Benol, benliğinin parçalarının öznesi olan Hüsamettin Tambay'ı öteki ben olarak görmek istemez. Bunun nedeni kendinin öteki olmasındandır;

Kişilik parçalanması, *ötekileşmenin* en ileri safhasıdır. Bireyin, kendi öz benine *ötekileşmenin* sonucunda birey parça parça kişilik ve kimliklere bürünür. Bürünmüş olduğu bu kimlikler, birbirinden bağımsız ayrı ayrı fertler konumundadır. Aynı zamanda kişi parçalanma sonucunda meydana gelen, yani öz benlikte ortaya çıkan yeni kimliklere hayretler içinde bakar. Hayret ilerledikçe, birey kendine yabancılaşır. Ne yaptığını bilmez hâle gelir. Özellikle Hikmet Benol kendi kimliklerini parçalayarak *öteki* oldukları kimlikler ortaya koymuşlardır: Turgut Özben: Olric, Tutunamayanlar, Selim Işık... Hikmet Benol: Hüsamettin Tambay / Hikmet Benol: 1. Hikmet Benol, 2. Hikmet Benol, 3. Hikmet Benol... görüldüğü üzere Turgut Özben kendi ile *öz beni* arasında bir parçalanmışlık vardır. Ancak Hikmet Benol kendi beni ile çatışması sırasında *öteki/leşen benliğini* de parçalara bölünmüştür. (Şahin, 2010: 23-31)

Anlatı öznesi Hikmet Benol, bölünmüş bellek öznesi Hüsamettin Tambay'ı öteki ben olarak kabul etmez. Fakat daha sonra Hikmet Benol, bölünmüş bellek öznesi Hüsamettin Tambay'ın istek ve arzularına boyun eğmek zorunda kalır. Bu da kahramanımızın benlik inşa etme sürecinde düş(ün)sel evreninde yaşadığı kırılmaları ortaya koyar. Zira benlik bölünmesi sonrasında yaşanan öteki, yabancılaşma durumu anlatı öznelerinin düş(ün)sel evreninde kendi öteki benleri ile karşı karşıya gelmesine neden olur.

1.1.3. Yabancılaşma ve ötekiliğin bireyin dünyasındaki eylemsel halleri

Düş(ün)sel olarak kendi öz ben'ine, benlik değerlerine çatışıp yabancılaşan özne birey, bunu her daim eylemlerine yansıtır. Kendi benlik değerleriyle yaşanan iç çatışmalar özne bireylerin sıkıntı ve bunalıtı duymasına ve bu durumunda eylemlerine yansımaya neden olur. Kendini ve benlik değerlerini dış dünyanın öteki aynasında seyreden özne bireyler, metalarca kuşatılmış olan bu değerler dünyasına kimi zaman ayak uyduramaz. Ayak uyduramamanın temel sebebi, dış dünyanın kendine özgü katı kural ve değerlerinin olmasıdır. Toplum ve metalaşan değerler dünyası, özne bireylere kendi kabul ve kavrayışlarını kabul ettirmek için durmadan acımasızca saldırır. Özne bireyler bu saldırılara karşı kimi zaman doğaya (insan doğası), kimi zaman da kendi benlik ve içtenlik değerlerine yönelir. Zira özne bireyler doğa ile baş başayken, özgür, rahat ve huzurludur. Bunun nedeni doğanın bizim benliğimiz ve yaşantımız hakkında görüşünün olmamasıdır. Oysa günümüz insanı doğadan kaçmış ve kendini şehrin kalabalıklaşan, kirli, karmaşık ve metalarca kuşatılmış duvarları arasına hapsedmiştir. Şehrin içtenlikten yoksun, kirlenmiş ve yozlaşmış yüzü özne bireylere durmaksızın saldırarak onu yargılar, kuşatır ve değiştirir. Bundan dolayı özne bireyler kendi benliklerine ve değerlerine ötekileşip yabancılaşarak içtenliğini yitirir. Bu durum özne bireylerin kendi benliğiyle çatışmalar yaşamaya ve düş(ün)sel değerler evreninden uzaklaşıp dış dünya ve yaşamın oynandığı sahnede kendisini bulmasına neden olur. Her özne birey bu tutunamayanlarla dolu tehlikeli hayat sahnesinde eylemsel olarak bilinçli veya bilinçsiz kendi oyununu oynar. Sergilenen her yeni tehlikeli oyunda özne kişilerin, kimlik ve rolleri farklı farklıdır. Bu farklılıklar tehlikeli hayat oyununda özneye verilen yeni rolleri, onda öteki olma ve yabancılaşma algı ve olgusunu yaratır. Bundan dolayı özne bireyler yeni ve tehlikeli eylemlerinde içten oldukları gibi kimi zaman genellikle içtenlikten yoksun ve yapmacıktır. Özne bireylerin çaresizce oynadığı tehlikelerle dolu bu parçalı hayat oyunu, kendini yeniden var etme olgusundan başka bir şey değildir. Bu yüzden özne benlerin düş(ün)sel evrenindeki yaşadığı her düşünce, değişim, dönüşüm ve çatışma eylemlerine de yansır. Nitekim “*insanın ne şekilde düşündüğünü bilebilmek için o insanın başka insanlarla olan ilişkilerini incelememiz gerekir.*” (Adler, 1997: 127). Bu söylemden hareketle kendi ben'ine ve düş(ün)sel yuvasına yabancılaşan özne bireyin eylemleri de kendine, öz değerlerine yabancılaşacaktır. Oğuz Atay'ın romanlarındaki anlatı öznelerinin eylemleri, onların kendi düş(ün)sel evrenlerinde yaşadığı yabancı/ öteki olmanın sonucu ortaya çıkar. Romanlarda yer alan anlatı öznelerinin hayata tutunamayışı ve hayatla tehlikeli oyunlar oynaması bunun en bariz göstergesidir.

‘Tutunamayanlar’ın merkez anlatı öznesi Turgut Özben’in, intihar eden arkadaşı Selim Işık’ın hayatını araştırmak için çıktığı içsel ve eylemsel arayış, Turgut Özben’i kendi iç öz beni Olric ile tek başına bırakır. Fakat anlatı öznesi Turgut Özben, metalaşmış yaşam ve toplumun yetiştirdiği başka öteki bir kimliğe de sahiptir. Bu yüzden kimi zaman eylemleri kendi iç sesi Olric’e, öteki, yabancı ve tutarsızdır. Turgut Özben de çıkmış olduğu düş(ün)sel ve eylemsel yolculukta kimi zaman öz değerlere yabancı ve öteki kimlik sergiler. Zira romanda

anlatı öznesi Turgut Özben ile anlatı kişisi Metin'in çıkacakları yolculuk, gidilecek yer bu tutunamayışın açık bir kanıtı ve protestosudur;

Gidiyoruz Metin.” “Gidiyor muyuz? Nereye?” “meselelerin kaynağına gidiyoruz Metin!” “Kaynağına mı?” “Neresi...” Turgut ayağa kalktı kahramanca sallanıyordu. “Meselenin dibine gidiyoruz. Kaynağına gidiyoruz” Elleriyle masaya dayandı. Dişlerini sıktı: “Hayatın kucağına gidiyoruz Metin.” “Peki nereye?” “KERHANEYE!” Herkes sustu. Turgut bağırdı: “Hesap Palto Araba” kapıya koştu. (Atay, Tutunamayanlar, 2004: 264)

Alıntı metninde de anlaşacağı üzere anlatı öznesi Turgut Özben'in tavır, sözlerinden içtenlik değerlerine ötekileşip yabancı olduğu görülür. Romanda anlatı öznesi Turgut Özben'in içinde yaşadığı ana ve değerlerine tutunamaması, onun ahlak ve yozlaşmanın merkezi olan ötekileşmiş özne benliklerin içerisinde barındıran genelevine gitmesine yol açar. Anlatı öznesinin genelevine gitmek istemesi, oradaki yaşamın kendisi gibi bölünmüş öteki ya da özgür öz benleri barındırmasıdır. Anlatı öznesi Turgut Özben'in eylemlerindeki tutunamamam hali onun ötekinin emri altında özgürlüğü kasvetli mekânda bulma arzusundandır.

Oğuz Atay'ın 'Tehlikeli Oyunlar'ın özne ben'i Hikmet Benol da kendi öz ben'ini yeniden kurmak ve ona ulaşmak için tehlikeli bir oyun oynayıp gecekonduya kaçıp sığınır. Bu kaçma ve sığınma durumu anlatı öznesinin içinde yaşadığı metalaşmış değerlere karşı alınmış bir tavır, yapılmış bir eylemdir. Ancak anlatı öznesi Hikmet Benol'un gecekonduda yaşayan insanları öteki, değersiz bir varlık olarak görmesi, onun içsel değişim ve dönüşüme ne kadar yabancı olduğunu gösterir. Romanda Hikmet Benol'un, “*Ben gecekondudaki varlıklarla (soyut bir kavram olsun diye varlık dedim) birlikte yaşamak istemiyorum.*” (Atay, Tehlikeli Oyunlar, 2004: 324) şeklinde ifadesi onun kendisi öz beni ile eylemlerinin ne kadar birbirinden ayrı, öteki ve yabancı olduğunu vurgular. Sonuç olarak Oğuz Atay'ın romanlarında bireylerin eyleme dönüşümünde, yabancılaşmanın özne bireyleri benlik inşa etme ve kurma yolculuğunda nasıl derinden değiştirip dönüştürdüğünü görülür.

1.1.3.1. Yabancılaşan bireyin ‘ben ve öteki’ne dair eylemsel dönüşümleri

Özne bireyler, ‘ben’ ile ‘öteki’ arasında durmadan iletişimde bulunur. Bu ilişkiler, özne bireylerin yabancılaşması sonucunda, yeni ve sürekli çatışma alanları oluşturur. Eğer özne bireyler, bireysel ve toplumsal düzeyde kendi yerini bulamaz ve bundan dolayı çelişki yaşarsa özne bireylerin benlik ve kimliklerinde ötekilik ve yabancılaşma durumu ortaya çıkar. Zira özne bireyler, kendi öz ben'ini bulmak için her ‘ben ve öteki’ne yönelik eyleme geçtiğinde kendi iç ve dış dünyasıyla yabancılaşır.

Oğuz Atay'ın 'Tehlikeli Oyunlar' adlı romanındaki Hikmet Benol'un hayal kurma ve oyun yazma eylemleri, yabancı olunan dış dünyadan kaçma, başkaldırma olarak yapılan değerli ve derin bir eylemdir. Yazar anlatı öznesi Hikmet Benol'un kendi değerlerine tutunamayıp yabancılaştığını oynadığı tehlikeli oyunla ortaya koyar. Her sergilenen tehlikeli tutunamama durumu, aslında bireyin kendisine yönelik eylemdir. Bu nedenle Hikmet

Benol'un kendisi olma yolunda oynadığı her tehlikeli oyun, onu kendi benlik alanlarına yabancı hale getirir;

Yaşam ölümleri oynuyoruz. Konuşmalarımız uzun ve sıkıcı olduğu için, sonunda yalnız At Yarışları gösteriliyor perdede. Üzerimize bahse giriyorlar. Biz oynayamıyoruz sonunda bizi sahneye davet ediyorlar. Ben maskemi çıkarıyorum şaşıyorlar. Birbirlerini dirsekleriyle dürterek beni gösteriyorlar... “Bize basit bir oyun yaz,” dedi Bilge, kahveleri getirirken. “Anlayabileceğimiz bir oyun.” Bilge ve kahve, hayalleri eritti. “Size şiddetli bir oyun yazacağız” diye karşılık verdi Hikmet Benol. “Yalnızlığımızın ve hor görülmüşlüğümüzün bütün şiddetiyle hepinizi, yerden yere vuracağız dedi. (Atay, Tehlikeli Oyunlar, 2004: 147)

Anlatı öznesi Hikmet Benol'un ötekine çekilirken, öz değerler yerine madde ve onun gücüne inanması, özne bireyi içtenlik değerlerden uzaklaştırır. Madde ve onun dünyası, insanın kendi eliyle var ettiği ve taptığı içtenlikten yoksun öteki değerler dünyasıdır. Madde ve nesneler, özne bireylerin yaşamını kolaylaştırmak için onun tarafından üretilen şeylerdir. Ancak, “*Meta için üretim, insanlık tarihinin ve yabancılaşmanın başlangıcıdır.*” (Tuğcu, 2002: 127). Metalaşan yaşam ve değerlerini üreten insan, onu elde etmek için durmadan savaş vermektedir. Oğuz Atay'ın romanlarındaki anlatı özneleri de metanın ve onun değerleri peşinde koşan öteki kimliklere dönüş(e)memenin sancısını duyumsar;

Biz kimseyi tanımayız. Kimseye özel muamele yapmayız. Biliyorum mezardan çıkıp gelse bile değim mi? Biliyorum kabahat bende... Bu oyunu kurallarına göre oynayalım. İşte hademe dışarı çıktı. Adam durdu. Kurgusu bitti. İçine bir lira atmadan yürümez. Uzaklaşır gibi yapsam? Geri döndü çıktığı odaya gidiyor. Duruyorum. Hademede durdu. Ona doğru gitsem? Bana doğru geliyor. Olmaz: savaşılmaz bu düzenle parayı adamın ceketinin cebine attı. Elli kuruş atsam yavaş yavaş merdivenlerden çıkar. Bir lira verirsen asansöre biner her şey ne kadar düzenli. Bir vidasını değiştiremezsin. (Atay, Tutunamayanlar, 2004: 306)

‘Tutunamayanlar’ romanında metalaşan özne bireylerin kendi içtenlik değerlerini yitirerek eylemsel anlamda öteki oldukları görülür. Nitekim anlatı öznesi Turgut Özben'in iş yerindeki hademeyi bir robot olarak görmesi, onun benlik alanlarının kendisi ve öteki tarafından nasıl tahrip edildiğini ortaya koyar. Zira insan varlığı düzene uydukça eylemleri de düzene uydurmak zorundadır.

1.1.3.2. Yabancılaşma sonrasında ötekinin saldırılarına bireysel başkaldırı

Özne bireyler, dış dünya ve onun değerlerinin kuşatıcı saldırılarıyla sürekli karşı karşıya kalır. Bunun sonucunda özne bireyler, kendini savunmak için bulunduğu zaman ve değerlere başkaldırır. Nitekim bir eylem olarak başkaldırı, insanın öz ben'ine, doğaya, ya da kendi eliyle yaptığı düzene karşı duruş ve çıkıştır. Zira başkaldırının temelinde özne bireyin kendi öz ben'ine öteki olması vardır. Bu ötekilik durumu, özne bireylerin kendi benliği ve dış dünyadan kaçmasına, çatışmasına, yalnızlaşmasına ve korku duymasına neden olur. Her kaçış, korku ve bunalıtı özne bireyleri, öteki gördüğü nesne ve varlığa karşı soylu şekilde başkal-

dırıp yabancılaştırır. İnsan her öteki eyleme geçişinde değişir, dönüşür ve “*artan bir şekilde yoksullaşır.*” (Fromm, 2001: 59). Yabancılaşan özne bireyler varlığını soylu şekilde devam ettirmek için öteki ben’ine karşı kendini yeniden var etme mücadelesine koyulur.

‘Tutunamayanlar’ romanının başkahramanı Turgut Özben de ötekileşmiş değer evreninde Selim Işık rehberliğinde başkaldırır. Anlatı öznesi Selim Işık da Hz. İsa gibi insanlığın yolunu aydınlatmak için gönderilmiş “*yüce bir birey*”dir. Anlatı merkez öznesi Turgut Özben için Selim bir “ışık”, intiharı ise içinde yaşanan ana tehlikeli başkaldırı, eylemsel soylu bir oyundur. Bu tehlikeli soylu eylemsel kaçış, Turgut Özben’in ötekileşen dünyanın yabancı oluşunu fark etmesinde bir eşiktir. Turgut Özben’i;

Normal bir insan olmaya zorladılar, bana boş yere vakit kaybettirdiler. Olmayınca da anormal dediler. Ben de kendimi anlamadım: bütün hayatım boyunca normal bir adam olmaya çalıştım. Arkadaşlarla geneleve gittim, müstehcen romanlar okudum ve sokakta genç kızların peşinden gittim... hiç birinde tutarlılık gösteremedim. Bunun üzerine anormal olduğuma karar verdiler... Sınıfta toplanıp müstehcen resimleri seyrettikleri zaman onlardan uzaklaşmak gerektiğini bilemedim. Oysa onlar gibi hissetmiyordum. Duyduğum bu yabancılığı, onlardan geri kalmak diye nitelendirdim ve nefes nefese onlara yetişmeye çalıştım. Bu bakımdan yakınmaya hakkım yok. Onlar gibiyim. (Atay, Tutunamayanlar, 2004: 612)

Yukarıdaki alıntıda anlatı öznesi Turgut Özben’in, nasıl ötekileştiği ve ben’ine yabancı olduğu, ötekinin saldırılarına nasıl boyun eğip tutunamadığı ve başkaldırdığını açıklar. Anlatı özne kişisi Turgut Özben’in;

Dışarıda bir şeyler oluyor, pencereyi açardı. Artık yaşamak istemiyorum. Başım dönüyor Olric. Sabahtan beri hiçbir şey yemediniz efendimiz. Şimdide içiyorsunuz. Onlarda içiyor Olric. Karşılarında oturan kızlara bir seyir atıyorlar... Sonum geldi Olric. Kendime yeni bir önsöz yazmak istiyorum. Yeni bir dil yaratmak istiyorum. (Atay, Tutunamayanlar, 2004: 514)

şeklindeki konuşması durumu açıklar. Romanda kendi değerlerine yabancılaşan anlatı öznesi Turgut Özben, onu öteki olarak gören kişilerin eylem ve davranışlarına tahammül edemez. Turgut Özben’in eylemlerindeki yabancılaşma, tedirginlik eylemsel yabancılaşma ve başkaldırının bir sonucudur.

Atay’ın ‘Bir Bilim Adamının Romanı’ adlı romanın başkahramanı Mustafa İnan da maddeleşen dünya peşinde koşan insanlara ve değerlerine yabancıdır. Mustafa İnan’ın öz benliği ile barış içinde olması, onun ötekileşmiş bireylerin eylemlerini yaban/cı olarak görmesindenidir. Kendi değerlerine ötekileşmiş bireyler için de Mustafa İnan bir yaban/cı’dır. ‘Tehlikeli Oyunlar’ adlı romanın başkahramanı Hikmet Benol da kendi öz ben’i olan öteki Hüsamettin Tambay’a başkaldırır. Hikmet Benol kendi öz ben’i olan öteki Hüsamettin Tambay’a yabancılaştığını hissetmesi, onu Sevgi ve Bilge’nin değerler dünyasını anlamaz hale gelir. Bu yüzden anlatı öznesi Hikmet Benol, gözlerden uzaklaşarak öteki Hüsamettin Tambaylar ile tehlikeli oyunlar oynar. Hikmet Benol’un oyunlara yönelmesi eylemsel yabancılaşmanın bir sonucudur.

Sonuç

Bireysel yabancılık, yabancılaşma ve ötekilik; özne bireylerin diğer varlık veya nesnelerle olan karşılaşması, ilişkisi ya da ilişki yoksunluğu sonucunda ortaya çıkar. Özne bireyler bu karşılaşmada uyum göstermez yabancılaşma ve ötekilik durumu özne ben'in düş(ün)sel ve eylemsel değerler eşiğinde çatışma ve yıkıma neden olur. Her özne birey, her an bu kaygan yıkıcı eşikte beklemekte ya da geçip geçmeme eylemi ile karşı karşıyadır. Nitekim Oğuz Atay'ın romanlarında bu çatışmalar eşiğinin durmadan açılıp kapandığı görülmektedir. Romanlardaki özne benliklerin ben'i ile öteki ben'i arasında meydana gelen bu derin düş(ün)sel ve eylemsel çatışmalar sürekli olarak öznenin benlik alanlarını; bilinç, bilinçaltı, bilinçdışı değerler evrenini tahrip ederek aşındırır.

Oğuz Atay'ın romanlarda anlatı öznelerinin kendi benlik düş(ün)sel ve eylemsel değerler evrenine çekilmesi, anlatı öznelerinin kendilerini tanıyamamalarından kaynaklanır. Zira 'Tutunamayanlar'ın başkahramanı anlatı öznesi Turgut Özben de düş(ün)sel değerler evrenine kendini var etmek için taşınır. Romanda iç benlik öznesi Selim Işık, Turgut Özben'in düş(ün)sel ve eylemsel değerler dünyasını aydınlatan kurucu ve taşıyıcı kimliktir. 'Tehlikeli Oyunlar'da anlatı öznesi Hikmet Benol kendini farklı kimlik ve "Benol, Tambaylara" bölüp gecekonduya taşınması orada kendi benlik katmanları ve benlik anlarına çekilmesi romandaki anlatı öznelerinin kendilerini yeniden kurma arzusunun bir sonucudur.

Oğuz Atay'ın romanlarında özne bireylerin, ben ve öteki/ içtenlik ve yabancılaşma, öteki olma diyalektik eşiğini aşındırması metalarca kuşatılmış makro kozmosundaki anlatı öznelerini sürekli karşı karşıya getirir. Romanlardaki anlatı özneleri Turgut Özben, Selim Işık, Hikmet Benol, Hüsamettin Tambay ve Mustafa İnan bu eşiğin özne benlikleri olarak düş(ün)sel ve eylemsel açıdan sürekli ihlal ve inşa edilen kimlikler olarak karşımıza çıkar.

Sonuç olarak; Oğuz Atay'ın romanlarında yer alan merkez anlatı özneleri, 'ben' ile 'öteki ben'leri arasında durmaksızın olumlu veya olumsuz etkileşim halindedir. Yazarın romanlarında yer alan merkezi anlatı kimliklerin düş(ün)sel ve eylemsel değerler dünyasında yaşadıkları yabancılaşma ve öteki durumu; değişim, dönüşüm, çatışma, bunaltı, başkaldırı, kaçış, yalnızlık, kişilik bölünmesi ve benlik kurma gibi birbirini açımlayan diyalektik süreçleri beraberinde getirir.

Araştırma ve yayın etiği beyanı: Bu makale tamamıyla özgün bir araştırma olarak planlanmış, yürütülmüş ve sonuçları ile raporlaştırıldıktan sonra ilgili dergiye gönderilmiştir. Araştırma herhangi bir sempozyum, kongre vb. sunulmamış ya da başka bir dergiye değerlendirilmek üzere gönderilmemiştir.

Yazarların katkı düzeyleri: Makale tek yazarlıdır.

Etik komite onayı: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Çıkar çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Research and publication ethics statement: This is a research article, containing original data and it has not been previously published or submitted to any other outlet for publication. The author followed ethical principles and rules during the research process. In the study, informed consent was obtained from volunteer participants and the privacy of the participants was protected.

Contribution rates of authors to the article: The article is single-authored.

Ethics committee approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Support statement (optional): No financial support was received for the study.

Conflict of interest: There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

- Adler, A. (1997). *İnsan tabiatını tanıma* (A. Yörükan, Çev.) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Atay, O. (2004). *Tutunamayanlar*. İletişim.
- Atay, O. (2004). *Tehlikeli oyunlar*. İletişim.
- Atay, O. (2004). *Bir bilim adamının romanı*. İletişim.
- Atay, O. (2004). *Korkuyu beklerken*. İletişim.
- Aytaç, G. (1990). *Çağdaş Türk romanları üzerine incelemeler*. Gündoğan.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat.
- Ecevit, Y. (2004). *Türk romanında postmodernist açılımlar*. İletişim.
- Ecevit, Y. (2005). *Ben buradayım*. İletişim.
- Ergil, D. (1994). *Toplum ve insan*. Turhan.
- Eskin, E. B. (2000). Sosyalist olmayacak kadar, post modern, postmodern olamayacak kadar geleneksel, İslamcı olmayacak kadar dünyevi, dünyevi olamayacak kadar dürüst; Oğuz Atay. *Doğu-Batı*, (11), 147-155.
- Fromm, E. (2001). *Yeni bir insan yeni bir toplum* (N. Arat, Çev.) Say.
- Gökeri, A. İ. (1979). *Arketiplere dayanan yeni bir inceleme yönteminin tanıtılarak İngiliz ve Türk edebiyatında bazı romans ve epik niteliğinde yapıtlara uygulanması* [Yayınlanmamış doktora tezi] Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi.
- Gündoğan, A. O. (1997). *Albert Camus ve başkaldırma felsefesi*. Birey.
- Jung, C. G. (1997). *Bilinç ve bilinçaltının işlevi* (E. Büyükinal, Çev.) Say.
- Kaya, M. (2001). Oğuz Atay'ın yapıtlarında yaşamöyküsel unsurlar. *Adam Sanat*, (183), 74-79.

- Kılıçbay, M. A. (2000). Negatif kimlik ya da ötekinin zıddı olarak ben. *Karizma Dergisi*, Temmuz-Ağustos-Eylül, 77-79.
- Moran, B. (2001). *Türk romanına eleştirel bir bakış 2*. İletişim.
- Nermi, U. (1972). *Edmund Hussrel'de başkasının ben'i sorunu*. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Seyppel, T. (1989). *Oğuz Atay'ın dünyası* (T. Bora, Çev.) İletişim.
- Şahin, V. (2010). Oğuz Atay'ın anlatılarında ben, öteki ve benlik. *Türk Dili, XVIII* (697), 23-31.
- Şahin, V. (2013). Oğuz Atay'ın romanlarında toplumsal yabancılaşma. *Turkish Studies*, 8/9, 2313-2322.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).